

Jan Czykwin

Проза Масея Сяднёва

Acta Polono-Ruthenica 6, 135-143

2001

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Jan Czykwin
(Polska, Białystok)

Проза Масея Сяднёва

Трэба меркаваць, што ў жанры прозы Масей Сяднёў пачаў працаваць не раней, чым у 1956–1957 гадах: першыя часткі твора *Раман Корзюк* з’явіліся ў часопісе „Конадні” (нумар 5-6) ужо ў 1958 годзе.

Спроба М.Сяднёва выказацца ў жанры аўтабіяграфічнага рамана, у творы, які даваў добры шанец зразумець самога сябе ў сувязях з грамадствам, часам, эпохаю, даследаваць самыя розныя абставіны, сярод якіх ён жыў і якія фармавалі ягоны характар і лёс – гэтая спроба была тады ці не адзінай магчымасцю паэта, ужо займеўшага літаратурнае імя, якога „выпхнулі” з цякучага беларускага культурнага працэсу, зачэпіцца за жывую гісторыю сваёй радзімы, увайсці ў айчыны літаратурны кантэкст.

Аднак задума вялікай прозы, раманістыка ставіла перад М.Сяднёвым свае, дагэтуль нечуваныя для яго праблемы, выносіла ў парадак дня такія аспекты, што на той час, відавочна, былі яму не пад сілу. Ці не адсюль захавалася ўпісаная ва ўступнае слова аўтарскага агаворка, што, маўляў, „я думаў напісаць чытальную кніжку [...] без асаблівых прэтэнзіяў на вялікую літаратуру”¹ Сяднёў-паэт, які працаваў да гэтага часу „інтуітыўным” спосабам, які меў дачыненні з „аднаразавым” матэрыялам, пачаў адчуваць, відаць, недахоп таго, пра што ён скажа пазней і сам, менавіта дыстанцыі да прадмета мастацкага апісання і асабліва высокага духу, таго духу арыстакратызму, які дазваляе пісьменніку, што бярэцца за канкрэтыку, узяцца да эстэтычна-філасофскіх абагульненняў і творчай канцэптуальнасці, не падпарадкаўца самазванчай, чорна-белай логіцы, што імкнецца да абсалютнага кантролю розуму і сэрца і не дазваляе ўбачыць новыя далягляды.

Адчуванне сваёй творчай няўпэўненасці, нейкага бяссілля перад новым матэрыялам „жывілася” ў той час фактарам чыста псіхалагічным,

¹ М. Сяднёў, *Раман Корзюк*, Нью-Йорк – Мюнхэн 1985, s. 7. Тут і далей спасылкі на гэта выданне ў тэксце (ПК і старонка).

пра які ў лісце да Юркі Віцьбіча (20 XI 1967 г.) выказаўся Мікола Цэlesh, слухна, відаць, абагульняючы сітуацыю ўсіх творцаў на эміграцыі: „Ня лішу цяпер нічога, хаця задумана й навет пачата досыць шмат; не спадзяюся скончыць – пісаць няма аніякай ахвоты, калі падумаеш, што ўсё гэта да нічога й да нікога; ня толькі сярод нас, беларускіх эмігрантаў, пануе цяпер апатыя да творчасці ва ўсіх галінах чалавечага духу”.²

Вядома таксама, што да гэтага псіхалагічнага фактару як для М.Сяднёва, так і для многіх іншых беларускіх пісьменнікаў на чужыне далучаўся яшчэ і фактар надта ж праязны, знешні: у 50-60-х гадах амаль усе яны, дзе б ні жылі, у Паўночнай ці Паўднёвай Амерыцы, Аўстраліі, працавалі фізічна, часта пры фабрычным канвееры ў начныя гадзіны. „Часу працаваць над творам у мяне было вельмі мала, а сілаў – яшчэ менш, і я, – прызнаецца М.Сяднёў, – ня раз сьхільны быў пакінуць сваю задуму – напісаць праязны твор” (РК, 7).

І хоць *Раман Корзюк* пісаўся, але ж пісаўся ён марудна, доўга, з перабоямі – не памагалі намовы-заахвочванні калег-літаратараў, што былі заадно і рэдактарамі часопісаў „Конадні” і „Бацькаўшчына”, дзе аўтар час-часам публікаваў (да 1966) фрагменты з таго, што мелася быць цэласнасцю. Тады М. Сяднёў так, аднак, і не змог яго напісаць. Тая абдуманая, прыкінутая нейкая „чвэрць рамана” была адкладзена ім у куток і чакала ад творцы лепшага для сябе часу аж 17 гадоў. І толькі на пачатку свайго другога, позняга творчага перыяду, калі М. Сяднёў, урэшце, відаць, знайшоў адпаведны ракурс сваёй задуме, калі ўжо авалолаў ім імператыў „ачышчанага духу”, пісьменнік досыць хутка дапрацоўвае свой першы праязны твор і выдае яго асобнай кнігай (1985 г.).

У аснову гэтага твора Масей Сяднёў паклаў свой асабісты вопыт з гадоў для яго найбольш драматычных, калі ён, зусім малады, яшчэ студэнт, нечакана стаецца ахвяраю масавых чыстак, праводзімых НКУСам падчас змагання з адмыслова ім жа, НКУСам, створанай „чыста гэрэтычным спосабам” арганізацыяй „беларускіх нацыяналістаў”, што была абвешчана савецкімі партыйнымі ідэолагамі ў пачатку трыццатых гадоў галоўнай небяспекай для цэласнасці Савецкага Саюза.

Барыс Кіт, як сцвярджае сам аўтар *Рамана Корзюка*, назваў гэты твор „унікальным у беларускай літаратуры” (РК, 9). Трэба меркаваць таму, што пісьменнік у мастацкай форме паказаў, як ніхто раней, зблізку, з самага горана ўнутраны механізм дзейнасці таталітарнай сістэмы, якая

² М. Цэlesh, *Хмары над Бацькаўшчынай*, Нью-Йорк 1995, с. XXVI.

трушчыла кожную чалавечую адзінку, распраўлялася з ёю маральна і знішчала фізічна.

Успомнім, што *Раман Корзюк* пісаўся М. Сяднёвым у 1983–1984 гадах, значыць ён узнікаў пад знакам „оруэлаўскай” даты, і на ім, здаецца, ляжыць водбліск оруэлаўскага спосаба мыслення і мастацкага абагульнення. Можна ўбачыць гэта ў выведзеным вобразе „тэарэтыка” ў беларускіх справах, што, каб правесці – па заказу Масквы – адкрыты працэс „нацдэмаў”, патрабуе адпаведных для працэсу „мадэляў” і, знайшоўшы, „апрацоўвае” іх жудаснымі метадамі. У шырэйшым плане М. Сяднёў, падобна Дж. Оруэлу, аўтару кнігі *1984 год*, паказвае, як пад уздзеяннем палітычных ідэалагем і сухіх канструкцый, што рэдуцыруюць жывую, поўнакроўную рэчаіснасць толькі да памераў палітыкі, а палітычную дзейнасць да прапаганды і насілля, страшэнна дэфарміруецца тая ж рэчаіснасць і ўсё грамадства. Кругласутачную „працу” гэтакай своеасаблівай оруэлаўскай сістэмы, фактычна сталінскіх рэпрэсіўных органаў на Беларусі па-майстэрску і адлюстроўвае Масей Сяднёў у сваім рамане. Дзеля паказу панарамнасці гэтай трагічнай карціны з гісторыі беларускай інтэлігенцыі трыцятых гадоў, вобразнай рэльефнасці, мастацкай тыпізацыі ён расцягвае належным чынам кампазіцыйны час рамана: парумесячны мінскі перыяд з жыцця галоўнага героя (пераслед, арышт, турма, працэс) займае сабою амаль увесь сюжэтны час твора, а вось чатыром калымскім гадам ссылкі, хоць яны ўваходзяць у структуру рамана, аўтар адводзіць усяго пару старонак апошняга раздзела кнігі.

Калыма не заняла ў гэтым творы М. Сяднёва, як можна было спадзявацца, належнага ёй месца, таму што менавіта для яго – тонкага лірыка, далікатнага і чулага чалавека – яна аказалася, па яго словах, „па-за светам”, альбо „іншым светам”, як акрэсліў Сібір з яе канцэнтрацыйнымі лагерамі сталінскіх часоў польскі празаік Г.Герлінг-Грудзіньскі; светам, якому, каб з яго выйсці жывым, нельга было супраціўляцца, такой асобе мус было гэты „іншы свет” „не бачыць”. *Раман Корзюк* „увесь аддаваўся згадкам, – характарызуе яго пісьменнік, – у сваім уяўленьні залятаў з гэтага дзікага, чужога яму краю туды, адкуль ён быў узяты. [...] і гэтак бясконца. Ты тут, а на самай справе цябе тут няма, ты там. [...] Мройнасьць ачышчае цябе, уносіць над тым бяздоньнем, перад якім ты стаіш увесь час. Асабліва над такім бяздоньнем, як Калыма” (РК, 287, 288).

Як бачым, *Рамана Корзюка* трымае на паверхні жыцця абуджанае яшчэ ў турме, а на Калыме ўзмоцненае, унутранае творчае памкненне, творчая сіла, якой ён „засланяецца”, якая яго „ачышчае” ад нянавісці да

сваіх мучыцеляў і „вызваляе” ад калымскіх быццёвых рэаліяў. Калыма, такім чынам, ужо ў тыя страшныя для пісьменніка гады мелася застацца, з яго ўласнай волі, бескужэтнай, бясфабульнай, а значыць і „забытай” у плане апавядальнай падзейнасці як адно звяно, адзін цяг чалавечай несправядлівасці і жахлівасці.

Не магла, аднак, не хваляваць пісьменніка, умудронага гадамі і паўвеку жыццяга па-за межамі „іншага свету”, незакончаная, па сутнасці, у ягоным першым прызічным творы і ў васьмідзесятых гадах усё яшчэ актуальная і балючая размова пра абсягі савецкай „оруэлаўскай” рэчаіснасці ў Беларусі, бо не абмяжоўвалася ж яна толькі метрапольным Мінскам.

У 1987 годзе з’яўляецца, як працяг першага, другі аўтабіяграфічны раман Масея Сяднёва *І той дзень надыйшоў*. У ім пісьменнік апісвае свае летнія вакацыі напярэдадні выезду ў Мінск (дзе ён будзе неўзабаве арыштаваны і асуджаны) і ваенныя гады, праведзеныя ім у роднай вёсцы Мокрае – ад „вызвалення” пад Чэрвенем у 1941 годзе да выезду ў 1943 перад надыходам Чырвонай Арміі на Захад.

Уцякаючы, ратуючы сябе ад немінучай паўторнай ссылкі на Калыму М. Сяднёў вызваліўся гэтым самым з „оруэлаўскай” рэчаіснасці – яна ж ад падзей буйнага маштабу да эпізодаў мясцовага значэння запамнілася пісьменніку на ўсё жыццё, аб чым і сведчаць вышэйназваныя раманы. А вось тое, што знаходзілася на вонкі савецкай сістэмы, яго „першая прапіска на Захадзе”, яго „беластоцкае” мінулае, – „яно затушавалася ўжо, – спавядаецца аўтар у *Беластоцкім сшытку* (1991 г.), – зацёрлася напластаваннямі пазнейшага часу”.³ Цікава, што сам гэты „пазнейшы час” увогуле не запатрабаваў выявіцца ў прозе Сяднёва, ператварыцца, скажам, у чарговы аўтабіяграфічны твор.

Існаванне такой як бы лакуны дазваляе зрабіць выснову, што Масей Сяднёў і не ставіў перад сабой задачы белетрызаваць сваю біяграфію савецкага, а далей і амерыканскага перыяду. Для яго, як пісьменніка, важней за ўсё было расказаць пра тое, што ён лічыў патрэбным распавесці ў працэсе „збірання праўды” з жывой беларускай гісторыі, якую ён бачыў і перажываў асабіста. І таму, што гэты асабісты досвед супадаў, на жаль, з досведам сотняў, калі не тысячаў суайчыннікаў, што праходзілі спачатку „апрацоўку” і „мадэліраванне” ў сталінскіх турмах, а затым і праз гулагі. Менавіта ў такім плане цікавіў М. Сяднёва яго ўласны жыццёбег у таталітарнай сістэме. Гэту тэму якраз і раскрывае

³ М. Сяднёў, *Масеева кніга*, с. 288.

ён у двух сваіх аўтабіяграфічных раманах, што ўтвараюць своеасаблівую дылогію.

У першым па часе рамане, у яго фэбульнай прасторы, пісьменнік паказвае галоўнага героя гэтага востра палітычнага, амаль дакументальнага твора. Рамана Корзюка зняволеным – як ён, ужо прадчуваючы, што яго чакае, хоць не да канца ўяўляючы сабе маштаб і накірунак праводзімай палітычнай чысткі („Ізаляваць шкодны элемент ад рэшты грамадства. Ізаляваць часова, на пэўны час, або й назаўсёды“⁴), трапляе ў шырока расстаўленую „ўладамі“ сетку дзеля адлову беларускіх „наіцэмаў“. і як за Раманам тая сетка-пастка хутка зачыняецца і звужаецца для яго (і іншых суайчыннікаў, прычым у рамане не выдуманых, а „гістарычных“ персанажаў Беларусі 20-30-х гадоў) да памеру турэмнай камеры, затым – Калымы-„па-за свету“.

У рэтрэспектыўна-псіхалагічным рамане *І той озень надыйшоў* М. Сяднёў прадстаўляе духоўную біяграфію таго ж вядучага героя (цяпер ён выступае як Мікола, Масеевіч, Юзік), чалавека як бы вольнага напярэдадні арышту ды зноў як бы свабоднага пасля выпадковага „вызвалення“ з турмы. Аднак у тым і справа, што тая ягоная датурэмная свабода і вольнасць пазнейшага часу, тая, урэшце, грамадзянская нібыта незалежнасць асобы ва ўмовах „фармавання новага, савецкага чалавека“ аказваецца надта ж умоўнай, фактычна цалкам фіктыўнай: савецка-орузлаўская рэчаіснасць уся нарміравана, прашчупаная да драбязы рэпрэсіўнымі органамі і ім падпарадкавана. Мікола, студэнт апошняга курса, вярнуўшыся з Мінска ў родную вёску, адразу даведваецца – яму шапнулі, бо нават сюды, у такую глухмень дайшло („Скажу толькі – уцякай! З’едзь адсюль! Ніхто цябе ня будзе шукаць. Я з табою не гаварыў“. ІТДз, 14) – што ён „на заметцы“ і што для яго „няма выхаду“.

Масей Сяднёў, нязмушана выкарыстоўваючы сутнасныя біблейскія ідэі, сімваліку, евангельскія матывы, паказвае, як гэтай „бязвыхаднасці“ ды іншым „канстытутыўным“ элементам таталітарнай сістэмы Раман-Мікола-аўтабіяграфічны Масей супрацьпастаўляе катэгорыі і вартасці чалавечай экзістэнцыі больш грываляы, глыбінныя, такія, як любоў, надзея, дабрыня, цяплівасць, прабачальнасць сваім крыўдзіцелям, вольным і нявольным. Любоў і дабрыня ўнутрана абараняюць яго, не абароненага законам, перад здзекамі жудаснага свету. Ён моцны якраз вераю ў перамогу добра і тым, што для яго – гэта боская наканаванасць.

⁴ М. Сяднёў, *І той озень надыйшоў*, Глен Коў – Нью-Йорк 1987, s. 72. Тут і далей спасылкі на гэта выданне ў тэксце (ІТДз і старонка).

Гэтыя псіхалагічныя працэсы самаабароны, станаўлення асабовасці галоўнага героя мастацкай аўтабіяграфіі М.Сяднёва адбываюцца і ў Міколы, і ў Рамана Корзюка на ўзроўні інтуітыўным, як бы не да канца ўсвядомленым імі. Аднак трэба помніць, што ў дылогіі гучыць і другі голас, голас „позныя” Сяднёва, які ў лірычных адступленнях укліньваецца ў кампазіцыю раманаў, каб з вышыні сваіх перажытых гадоў кінуць неабходны, на думку аўтара, дадатковы прамень святла на сябе маладога. І тады чуецца лагізаванае выказанне: „У нашай сям’і, – сівярджае аўтабіяграфіст, – усё прадвызначыў лёс – ён кіраваў нас і мы сылепа падпарадкоўваліся яму. [...] Лёс прадвызначыў і маю дарогу” (ІТДз, 13). Пра тое ж ён гаворыць у іншым месцы твора: „Я ніколі не плянаваў свайго жыцця. Яно, маё жыццё, плянавалася, вызначалася ня мною, а нейкай іншай сілай, я ўсё думаю – вышэйшай” (ІТДз, 212).

Вось жа і далей: „невядома” чаму для сябе Мікола не ўцякае з вёскі перад пераследам „упаўнаважанага”, як і Раман „невядома” чаму дазваляе правактару сустракацца з ім на сваёй кватэры. „Невядома” чаму таксама ён вяртаецца ў Мінск з Польшчы перад самым арыштам. Другі голас у раманах як бы тлумачыць: „Арышт, турма, Калыма былі для мяне выратавальным паваротам. Я выдаў сябе шмат на іх, але яны збудавалі мяне, выратавалі мяне” (ІТДз, 212). Альбо: „У турме, на этапах, у Сібіры, на Калыме – усюды я быў »я«. Я быў сьвядомым сябе, сваіх пакутаў. Яны ўзвышалі мяне [...]. Яны гартавалі мой дух” (ІТДз, 168).

Такіх „лірычных адступленняў” асабліва многа ў другой кнізе дылогіі. Гэтымі лірычнымі, публіцыстычнымі, эстэтычнымі ўстаўкамі пісьменнік „разбураў” фэбулу сваіх раманаў, каб гаварыць наўпрост, адкрытым тэкстам. Магчыма таму, што жывая і рухомая дыядаўня для яго рэчаіснасьць усё яшчэ выслізгвалася з-пад пярэдняга пісьменніка, які падыходзіў да яе з мэтай стварэння мастацкага абагульнення і завершанай формы; які не хацеў, каб сваё асабістае гнеўна-крыўдлівае ўзяло верх над агульначалавечым у яго праявітых творах. Гэта змушала ісці на кампраміс і нярэдка „ламаць” традыцыйныя правы мастацкасці дзеля праўды жыцця.

Асноўным выразнікам палітычных і нацыянальных ідэй, маральнай чысціні, эстэтычных ідэалаў у аўтабіяграфічнай дылогіі М. Сяднёва з’яўляецца яго аўтарскае альтэр эга, Мікола (толькі ўведаўшы духоўную біяграфію Міколы, мы пачынаем разумець „неразумныя” думкі і ўчынкі Рамана). Яго ўнутраны партрэт вылісаны пісьменнікам з асаблівай любоўю, падрабязнасцю і рэдкай шчырасцю, аж да „аголенасці” інтымных прыгод героя. І нічога здзіўнага! Гэта ж выдатны „позні” паэт

ваяў у матэрыі прозы свой уласны вобраз паэта з маладосці. І ваяў як гімн дару жыцця ў сабе самім, і як оду-песню натуральнаму чалавеку ў „вэртараўскіх” гадах, і як своеасаблівы пратэст супраць здэгуманізаванага свету. М.Сяднёў не дазволіў дэфармавацца сваім успамінам пад уплывам „оруэлаўскага” бачання таталітарызму савецкага кшталту. Сістэма гэта была, як вынікае з раманаў, бросняю на жывым целе беларускага народа.

З Міколам знаёмімся ў момант, калі ён „знаходзіцца ў працэсе станаўленьня свае асобы” (ІТДз, 13). Ён – студэнт літфаку, сялянскага паходжання, паэт. Да гэтага часу Мікола „жыў у бяздум’і” – у яго не было патрэбы ў сваім „я”. „Гэта [...] бацька прабудзіў тое маё »я«, – спавядаецца ён, – расказаў пра камандзіра, які „складна ўмеў пісаць” (ІТДз, 224). І Масеевіч таксама захацеў „складна” пісаць. „Гэтак пачалося усьведамленне майго »я« (ІТДз, 224). І вось ён ужо аўтар зборніка „Прычасце” і рукапісу, схаванага ў падстрэшы. Абставіны спарадзілі ў Міколе скрайнюю чулівасць. Ён любіць „адумацца”, „сьцішыцца”, „прыслухацца да сябе” (ІТДз, 85). Але на душы Міколы ляжыць „салодкі смутак”, „лёгкае расчараванне”. Магчыма таму, што ён і не любіць „сябе за сваю няздольнасць адтварыць найменшы рух свае душы і можа таму, што не магу гэты рух улавіць і усьведаміць” (ІТДз, 30); што не можа сказаць, чаго ён хоча; і што „ні за вошта не магу зачапіцца. Ні ў горадзе, ні тут” (ІТДз, 18).

Такі мройнік, які „хацеў жыць бесклапотна”, які „хацеў жыць тым узвышаным пачуцьцём, што акрыяла мяне, той радасьцяй быцьця, што штурхала мяне на нейкі ўчынак” (ІТДз, 13), не мог, вядома, не заўважыць Дусі – „з хварасьцінай у руках”, якая „глядзела на яго, як іконка”, якая „была па незямному прыгожай, па нябеснаму чыстай і някранутай” (ІТДз, 48, 158). У ёй матэрыялізуецца выпеставаны ім ідэал красы. І Дуся адгукаецца на лірычны спеў паэта-студэнта.

У вачах яго апанента, Вяркеева, Мікола – гэта „сьлімазара”. „Ты нейкі затуманены, невыразны. [...] Прырода такіх плаксаў, як ты, ня любіць. [...] Паглядзі, чым ты жывеш?” (ІТДз, 83, 84). Вяркееўская філасофія „бяры жыцьцё ў свае рукі” – не пад сілу Міколе, таму што ён, паводле характарыстыкі ягонаў сяброўкі-студэнткі, „жыў фактычна нерэальным, [...] ствараючы ў сваёй уяве прыгожае”, „заюшаны [...] у беларускім слове”, „любіў усіх і нікога, усё і нічога” (ІТДз, 139).

Вярнуўшыся з ссылкі, Мікола не ведае, хто ён. Да такой пазіцыі зьялі яго і турма, і Сібір – быць нікім у грамадстве, быць – антыгероем у сваім доме. „Яшчэ на Калыме я даў сабе зарок [...] жыць для сябе, ціха, непрыкметна” (ІТДз, 154). Вось і жыве Мікола у час бурных падзей пасіўна, паглыблены ў сябе – яго не цікавяць мінулае, будучыня, вайна.

Жыве ён сабою – і Дусяю. Не дапускае да сябе разбуральных думак і пачуццяў, таго, што магло асацыявацца з „агнём і мячом”. „Я жыць хачу” – вось яго на гэты час жыццёвы дэвіз. „Я не для бою, – кідае ён выклік і вайне, – Я для нечага іншага. [...] У нас сваё жыццё. Мы жывём як-бы на асобнай сваёй пляцоўцы жыцця, адгароджанай ад іншых. [...] І мы ня думаем, што ёсць недзе іншае жыццё [...], якога трэба баяцца” (ІГДз, 229, 230).

Сацыяльна-палітычная рэчаіснасць – страшная для яго, і Мікола замыкаецца, яшчэ мацней, чым раней, у прыватным, падсвечаным ім жа самім эстэтычнымі эмоцыямі, паэтызацыяй звычайных чалавечых адносін, вясковага атачэння, прыродных з’яў, а ўсяго астатняга – ён знаць не хоча; „засланяецца прыгожым” і поўніцца пачуццём віны і змірэння, жалю і шкадавання. Гэтая высокая духоўная актыўнасць Міколы, паэта-романтычнага нахілу, ідзе ад балеснага ведання ім трагічных бакоў жыцця.

Вайна, аднак, штохвілінна патрабавала ад Міколы выразнага вызначэння: з кім ён у крывавай бойні. Не хочучы прыняць ніякага рашэння, ён апынаецца ў пастцы. „Я стаю між кавалдай і молатам. [...] Гэтая прастора няспынна звужаецца і звужаецца. Я буду раздаўлены, калі ня выйду з гэтага прамежку” (ІГДз, 212). І Масеевіч зрываецца з карэнняў ды падаецца на захад, выносячы з айчыны „агністасць духоўнага пачатку” і „вогніва любові”.

Разам з гэтай стрыжнявой, аўтабіяграфічнай падзейнасцю, у савецка-оруэлаўскай дылогіі М.Сяднёва па-майстэрску развіваюцца і шматлікія іншыя істотныя, часта лёсавызначальныя для беларускага народа, тэмы і праблемы (насычаныя побытавымі рэаліямі), як, між іншым, беларусізацыя Беларусі і яе саветызацыя, супрацоўніцтва НКУСу з польскай дэфензівай дзеля знішчэння беларускай інтэлігенцыі, насілле „ўлады” і дэперсаналізацыя чалавека, аморфнасць нацыянальнай свядомасці маладога пакалення беларусаў, структура таталітарнага грамадства, жыццё беларускай правінцыі пад немцамі ў вайну, палітычныя і „дзікія” партызаны, этнічныя традыцыі беларускага вясковага люду.

Гэтыя тэмы і праблемы, то канцэнтруючыся ў праклятыя вузлы чалавечай экзістэнцыі, то разгаліноўваючыся ў святлейшую панарамнасць жыцця, ахопліваюць усю структуру раманаў і ў сукупнасці ствараюць, ужо не падуладныя аўтарскай волі, дадатковыя сэнсы і падтэксты, што разам па-мастацку і адлюстроўваюць складанасць і супярэчлівасць гістарычнага шляху Беларусі 30-40-х гадоў XX стагоддзя.

У аснову сваёй дылогіі М. Сяднёў паклаў філасофію, характэрную ў беларускай літаратуры найперш для В. Быкава: класавым барацьбе і

справядлівасці пісьменнік супрацьпастаўляе самакаштоўнасць чалавечай асобы.

Своеасаблівая дылогія М. Сяднёва, асабліва раман *І той дзень надыйшоў*, напісана лёгка, натуральна, вытанчана. Яна аформлена ў індывідуальнай стылявой і інтанацыйнай манеры. У прозе М. Сяднёва, як і ў яго вершах, адгукаюцца высокія ўзоры еўрапейскай літаратуры – тое ж Гэтаўскае светаадчуванне паўнаты жыцця, неўтаймаванае жыццялюбства, плоцевыя радасці. Выразнае рэха вечна жывога Арфеявага міфа ўлаўліваецца ў вобразе самога галоўнага героя: Мікола, як і легендарны паэт даўняй Грэцыі, Арфей, усё-такі не здолеў вывесці на свет божы з падземелля сваю Дусю-Эўрыдыку.

Своеасаблівым умацаваннем далейшай творчай повязі з сусветнай літаратурай уяўляецца ягоная жанрава разнастайная *Масеева кніга* (1994 г.), глыбокая мудрасць біблейска-іранічных вершаў якой сведчыць пра далейшае духоўнае ўзыходжанне гэтага выдатнага беларускага майстра слова.

Відавочна, глыбока індывідуальная, шматпланавая творчасць Мاسея Сяднёва, патрыярха беларускай літаратуры, адкрывае новыя далягляды ў развіцці беларускага прыгожага пісьменства.